

JOHANNES JØRGENSEN SELSKABET

NYHEDSBREV

September 2018

16 Årg.

Nr. 3

KØBENHAVN

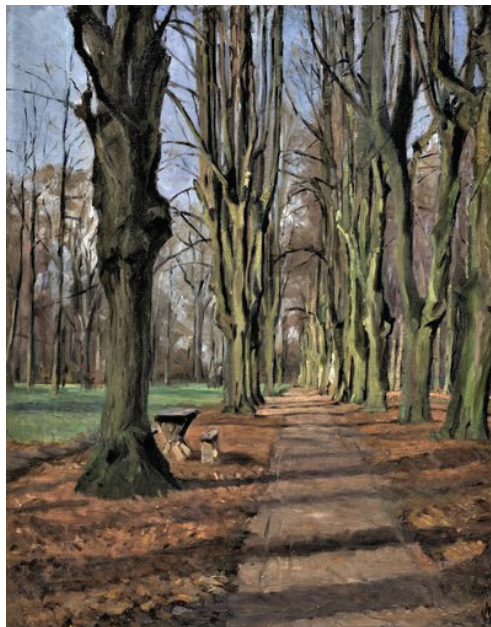
NYHEDSBREV

Medlemsblad for
Johannes Jørgensen Selskabet

Ansvh. red. Stig Holsting
Lykkesholms Allé 9 A, 1.tv
1902 Frederiksberg C
Tlf. 2129 0408
e-mail: stigholsting@gmail.com
Kassererens e-mail: johs.
jorgensenselskabet@gmail.com
www.johannesjoergensenselskabet.dk
Bankkonto: 1551 0010132908

Johannes Jørgensen Selskabet
er et litterært forum til studium af
digterens liv og forfatterskab.
Selskabet arbejder nært sammen
med Johannes Jørgensens Hus
i Svendborg og andre litterære
selskaber.
Medlemskab koster 175 kr. om året.

Selskabets bestyrelse:
Stig Holsting, formand
Oluf Schönbeck, næstformand
Fælledvej 14 E, 5.tv. 2200 København N.
E-mail: olufschon@gmail.com
Tlf. 60863727.
Ove Klausen, sekretær.
Ottosminde 2, 8960 Randers.
Tlf. 86404032.
E-mail: oklausen@fiberflex.dk
Henning Fink-Jensen, kasserer.
Krogmosevej 28, 2880 Bagsværd.
Tlf. 23495938
Andreas Holsting. Ved Klosteret 6,
2100 København Ø. Tlf. 31219609.
E-mail:
andreas.holsting@hotmail.com

Københavnerbillede

Maleren Albert Gottschalk afløste på et tidspunkt Sophus Claussen som Johannes Jørgensens foretrukne ven, og med ham strejfede han rundt i byen og dens omegn. Således gjorde Gottschalk ham følgeskab, når han skulle ud og hente inspiration i byen til sin skildring af København. Jørgensen skriver bl.a. følgende om Søndermarken: " .... Og naar man kommer til Ende med Alleen, løber man mod et Staffeli, som en ungdommelig Maler har stillet op". Sandsynligvis er det et øjebliksbillede, han skildrer, og sikkert er det Gottschalk, der er den unge maler, og ovenstående billede det, han netop arbejdede på.

Motivet på forsiden er fra Assistens Kirkegård og som ovenstående malt af Albert Gottschalk.

KØBENHAVNS MANGFOLDIGHED

Af Stig Holsting

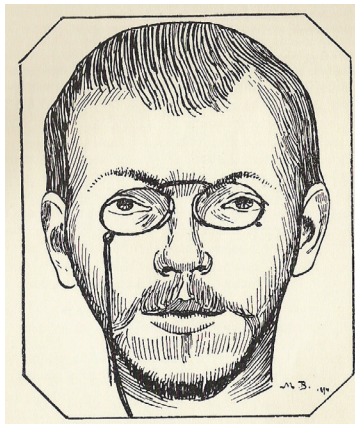
Skønt Johannes Jørgensen var et udpræget naturmenneske, der i sin ungdom havde erklæret sig som panteist, og hvor han i naturen siden "fandt sin Gud", var det dog storbyen, der gjorde ham til forfatter – på godt og ondt. Mødet med den store by og dens kontraster til den hjemmevante lille købstad havde vendt op og ned på mange af hans forestillinger om menneskets vilkår, natur og tilbøjeligheder. Naturen havde for ham hidtil været poesi, der talte til hans gudserkendelse og skønhedssans, og den var livet igennem en metafor for alt, hvad der var godt.

Men i København blev han konfronteret med vrangsiden af samfundet, der over alt mødte ham som alt andet end poetisk skønhed. Som bekendt faldt han dog alligevel til i den københavnske bo-

heme med alt, hvad dette indebar af menneskelig fornødelse. I sine ungdomsbøger viser han denne modsætning mellem barndomens tabte paradys i Svendborgs naturskønne omgivelser og bylivets mekaniserede og depraverede jagt efter overlevelse i en trist stenørken. I de små romaner især fra årene mellem 1890-1894 kan vi følge ham rundt i de københavnske gader, hvor ensomheden gnaver sig stadig dybere i hans væsen.

Alligevel var det byens udfordring til

hans skønhedssans, der førte ham over i en verden af drømme og minder over det mistede, og som til sidst krævede at blive formet i ord. At han trods

Billede øverst: København set fra Frederiksberg Bakke. (Tegning af G. Vermehren)

Billede nederst: Den unge Johannes Jørgensen (Tegning af Mogens Ballin)

Redaktør Martinus Galschiøt.

alt blev i København indtil 1906, hvor han med familien flyttede til Charlottenlund, skyldtes, at det nu engang var her, han tjente til føden, her han havde venner, og her, han siden kom ind i de kirkelige kredse, hvor han efter sin konversion i højere grad kunne komme til orde.

Men årene i København havde givet ham en åndelig ballast i kraft af det sociale engagement, som var vakt ved oplevelsen af menneskelig fornedrelse og den udbredte nød i byens fattigkvarterer. Dette engagement fandt han siden afspejlet i franciskansk asketisk enkelhed og fattigdomsideal. Med andre ord, så kom han til at føle et skæbnefællesskab med folkene i byens slum i kraft af sine franciskanske idealer.

Da den kendte redaktør Martinus Galschiøt (1844-1940) i 1887 tog initiativet til et kultur-topografisk værk med egnsbeskrivelser over Danmark, kontaktede han en række forfattere med opfordring til at skrive og tillige en række billedkunstnere til at skildre i streg, da det jo var før fotokliches tid. Værket udkom i årene 1887-93. Martinus Galschiøt var en kendt københavnsk bladmand, som havde beklædt posten som redaktør af både *Illustreret Tidende* og *Tilskueren*, og det er utvivlsomt herfra, bekendtskabet mellem ham og Johannes Jørgensen stammede, da Jørgensen gennem årene havde ydet bidrag til begge blade.

Galschiøts valg af forfattere var absolut ikke blandt de ringeste men tidens frem-

Titelbladet til 1. bind af værket om Danmark.

meste. Navne som Henrik Pontoppidan, Carl Ewald, Edv. Brandes, Vilh. Bergsøe og Holger Drachmann var blot nogle af de mest navnkundige. Også Johannes Jørgensen blev opfordret til at skrive. Vi ved ikke, hvordan udvælgelsen og fordelingen er sket og om de enkelte forfattere selv valgte, hvilke egne, de ville skildre, men det mest sandsynlige er vel, at det skete i fuld forståelse mellem den enkelte forfatter og redaktøren. I en senere dagbog citerer Johannes Jørgensen redaktør Galschiøt for følgende ord, der viser den sympati, redaktøren endnu nærrede for Jørgensen: "Galschiødt talte til mig om den 'Sympathi og Respekt', man nærer for mig for mine sidste Bøger."¹ Blandt billedkunstnere står navne som Carl Thomsen, Vilh. Kyhn, Johan Rohde, Vilh. Arnesen, Hans Nik. Hansen, L. A. Ring, Carl Bloch, Th. Philipsen, Paul Fischer og H. Brendekilde – altså nogle af den tids mest kendte kunstnere, hvis navne stadig er i kurs.

Vi kender ikke baggrunden for, hvordan Galschiøt undfangede ideen til dette værk. Der er gennem tiden udkommet flere topografiske egnsbeskrivelser over kongeriget. Erik Pontoppidans *Den Danske Atlas* udkom i årene 1764–81, og J. P. Traps beskrivelse

af Danmark udkom første gang i 1858, men den er en nøgtern beskrivelse af landet sogn for sogn. Galschiøts tanke var så åbenlyst at få de enkelte landsdele skildret af forfattere, som ikke var interesseret i statistikker og hartkorn men mere gik efter det folkløriske og landskabelige set gennem en kunstners øjne. De mange illustrationer af tidens kendte kunstnere, som i øvrigt følger teksten godt, understreger tillige værkets karakter af kunstbog.

Resultatet blev da også derefter og må siges at være sin vægt værd – de to velvoksne bind vejer hver godt 7 kg. og måler 25 x 36 cm. og 9 cm. i tykkelse trykt på kraftigt papir.

En gade i Vesterbros arbejderkvarter. (Tegning af Tom Petersen)

Frederiksberg Alle set mod King'sgade. (Tegning af Paul Fischer)

Værket udkom ikke på en gang men i hæfter. Sidst kom afsnittet om København, som var blevet overgivet Johannes Jørgensen, der på dette tidspunkt sandsynligvis boede på Skt. Knudsvej på Frederiksberg. At han ikke skulle skildre sin hjemegn Sydfyn, der blev lagt i hænderne på Carl Ewald, kan måske undre, men der synes ikke at have været lagt en sådan snæver personlig strategi i udvælgelsen. Redaktørens valg af Jørgensen til at skrive om København, er i sig selv et vidnesbyrd om, hvilken position han ifølge Galschiøt indtog i dansk litteratur. Johannes Jørgensens artikel blev et meget levende tidsbillede af det København, hvor han dagligt færdedes, indtil han endegyldigt

flyttede til udlandet i 1913. Det billede viser han også i sine ungdomsromaner, hvor gader og andre lokaliteter ofte benævnes ved deres rette og aktuelle navne.

Over 56 foliosider illustreret med 46 tegninger eller litografier får læseren en meget stringent topografisk skildring af hovedstaden, som den tog sig ud i begyndelsen af 1890-erne. Det er et billede af et nu forsvundet København, der den gang knap rakte uden for Valby bakke og Trianglen. Det er med andre ord en by i stærk forvandling fra provinsby til storstad - en proces, der nødvendigvis måtte skabe stærke sociale spændinger. Det er tendenser, den meget socialt engagerede forfatter tydeligt lader

komme til udtryk i sin beskrivelse af de tæt befolkede fattigkvarterer, især på Nørrebro. Hvor Frederiksberg og Østerbro har sine smukke parker, har Nørrebro en kirkegård, skriver han med en tydelig forargelse i undertonen. Han må alligevel have taget imod opgaven med en vis uvilje, for i et brev til Viggo Stuckenberg besværer han sig over at være cicerone i byen. "Paa *Politiken* arbejder jeg dagligt og uden videre Hindringer. Men Artiklen om *København* gør mig graahaaret. Den er saa godt som umulig. Tilmed er jeg saa led og ked af al Naturbeskrivelse – af det hele descriptive Væsen"². Det blev imidlertid en beskrivelse af hovedstaden ganske i Jørgensens stil, fuld af nærsyn, nerve, poesi og farver, oplevet med alle sanser åbne og krydret med personlige hug til tidens tilbøjeligheder og suk over kommunale foranderligheder, som når høje lejekaserner afløser romantiske villahaver.

Men hans tilsyneladende uvilje mod naturbeskrivelser skal dog nok tages med forbehold, for både dette københavnerbillede og i øvrigt også hans senere romaner blev rigeligt krydret med både botaniske og topografiske iagttagelser i detalier.

Jørgensen indleder sin rundvisning i København med en ouverture af allegorier over byens mangfoldighed, dens "landska-belige Poesi", som den der kan "Kunsten at se" vil fatte og nyde. "Byen København er vel værd at se paa – fra de rette Synspunkter og i passende Belysning"³ slutter han sin ouverture af med. Han begynder sin rundfærd fra samme sted, hvor den 14-årige H. C. Andersen første gang så København; Fra toppen af Frederiksberg Bakke. Det er et godt udgangspunkt, han vælger at vise byen frem fra; næsten set i fugleperspektiv, der giver lyst til at komme videre.

Fra Frederiksberg, hvor han var velkendt

Antonistræde, identisk med vore dages Antonigade, var en af byens "skidne" gader. (Tegning af Tom Petersen)

så at sige i alle kroge og afkroge og selv tilbragte flere af sine Københavnerår, går han systematisk videre over Vesterbro, voldkvartererne, middelalderbyen og Slotsholmen. Over Christianshavn og Frederikskvarteret, brokvartererne og over det endnu kun spredt bebyggede Valby til Damhussøen, hvor han ender sin gang.

Johannes Jørgensen færdedes hjemmenvant overalt, hvor han på sine lange spadse-
reture alene eller sammen med sine venner, om dagen eller især i de sene nattetimer strejfede om i ivrig samtale. Han ser meget af det, som man fristes til at sige, kun den udefra kommende opdager.

Johannes Jørgensens bidrag til Galschiøts Danmarksværk er ret ukendt, da de centner-
tunge bøger kun vanskeligt lader sig indpasse i en almindelig bogsamling og naturligvis ikke egner sig som sengelæsning. Afsnittet

om Christianshavn blev genoptrykt i bogen *Orion over Assisi*, som udkom post mortem i 1959,⁴ og afsnittene om Frederiksberg Have og Søndermarken, Vesterbro og Christianshavn blev bragt under fællestitlen "København 1893" i Gyldendals mindebog *De lange Vandringer* fra 1966 i anledning af Johannes Jørgensens 100års fødselsdag.⁵

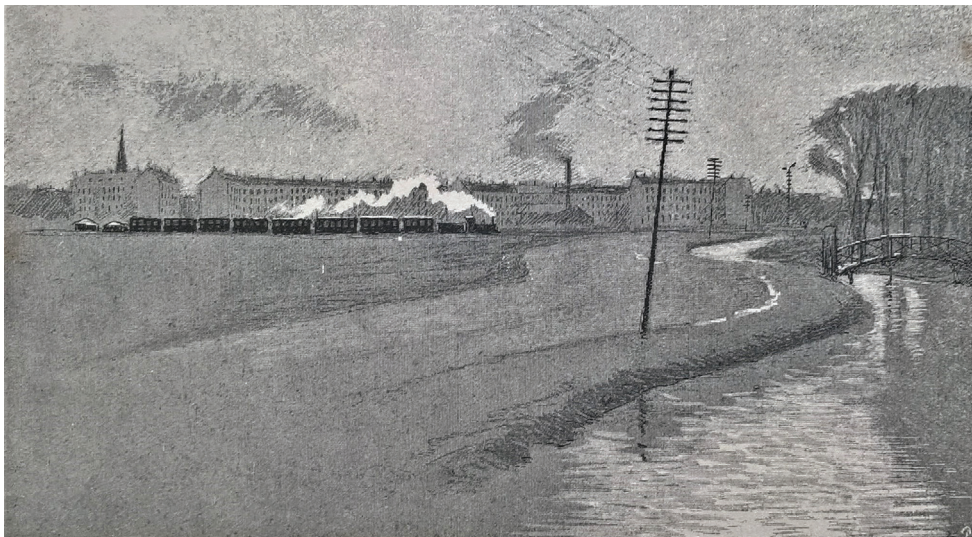
Johannes Jørgensens Københavnerbeskrivelse er en enestående skildring af 1890ernes København i vokseværk med brokvarterernes sammenstuede boligkarreer og randkvarterernes landlige villaveje. Det er tydeligt, at han er forarget på de vilkår, arbejderne bydes især på Vesterbro og de fattige og uhumske smøger i det indre København, som i dag for længst er borte.

Man skal nok tage hans lidt bitre bemærkning i brevet til Stuckenberg med et vist forbehold - skønt der vel ikke var

Knippelsbro, som i 1890-erne førte over til Slotsholmsgade. Ad denne bro gik den unge Johannes hver morgen sin vej til skole, da han boede på Christianshavn. (Tegn. Af Tom Petersen)

Hvor flere af artiklens billeder viser partier, der let lader sig genkende, er dette, der viser arealet, som i dag udgør kvarteret mellem Åboulevarden og Assistens kirkegård med spiret af Sankt Hans kirke i baggrunden, ikke let at genkende. Toget er den gamle Klampenborgbane. (Tegning af Paul Fischer)

nogen tvivl om, at han havde taget mod opfordringen til at skrive om København primært af økonomiske grunde. Han var altid på jagt efter noget, der kunne give honorar. Men opgaven har givet ham en kærkommen lejlighed til at sige sin ofte bitre mening om livet i storbyen og til at luften minder, som kom til at sidde dybt i hans sind, som når han lader et ungt par tage vemodig afsked i Ørstedsparken. Det emmer af selvoplevelse.

Er man ikke blot nogenlunde fortrolig med København, vil det være vanskeligt at følge forfatterens færden og beskrivelser, men hans indfølelse skildringer vil kunne

bøde herpå, for de er både poetiske, engagerede og farverige. Hans bidrag til værket om Danmark er et tidsbillede og vigtigt til forståelse for byen og dens borgeres vilkår for over 100 år siden. Derfor vil det for den læser, som kommer som fremmed og uden forudsætninger, være interessant læsning. Hvad Jørgensen hentede i honorar, ved vi ikke men sin vane tro bad han om forskud på opgaven undervejs. Således noterer han i sin dagbog i maj 1892: "Et Besøg hos Galschiöt, der køligt afviste min Anmodning om 35 Kr. paa Forskud".⁶ Først i september var arbejdet færdigt, og han noterer: "Hos Galschiöt. Betalingen paa Kjøbenhavn".⁷

¹ Dagbog 122, 15. jan 1895.

² Jørgen Andersen: Breve fra Johannes Jørgensen til Viggo Stuckenberg, 1946, s. 50-51. (26. okt. 1892).

³ Johannes Jørgensen: Samme. 1966. s. 63

⁴ Johannes Jørgensen: Orion over Assisi og andre efterladte Arbejder. 1959.

⁵ Johannes Jørgensen: De lange Vandringer v. Carl Bergstrøm-Nielsen. 1966, s. 60-76

"Pastor Jørgensen og Frue"

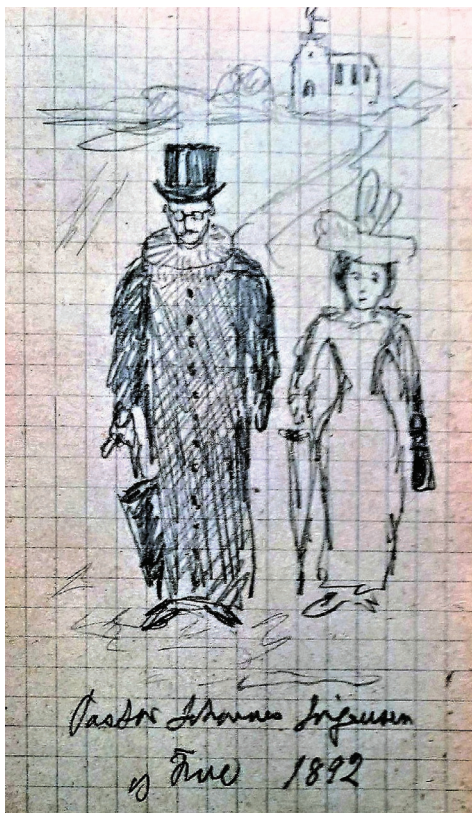
I sine erindringer skriver Johannes Jørgensen om familiens forhåbninger til den intelligente dreng. Helst så man, at han gik embedsvejen måske som præst. At disse drømme måske også havde den skjulte bagtanke, at med en akademisk søn/bror i familien, ville det sikre hele familien økonomisk.

Sådan gik det som bekendt ikke. Selvom han med årene alligevel formåede at forstrække søstrene med økonomisk hjælp, var

hans indtægter ikke jævnt flydende, som hvis han havde oppebåret en fast embedsmandsløn.

Medfølgende tegninger bragte Jørgensen i en dagbog i efteråret 1919 og skal ikke tydes som længslen efter en bristet drøm. Han så bestemt ikke sig selv som en residerende folkekirkepræst med alt, hvad dette kunne medføre af tryghed, hygge og en skikkelig præstefrue i en idyllisk landsbypræstegård. Tegningen skal med lidt bittersød lune vise, hvordan det kunne være endt, hvis familiens forhåbninger til ham var blevet virkeliggjorte. Den stille borgerlighed med "Vanekristendommen ---- Baldamekristendommen, som førte til Kirkebryllup og borgerlig Velstand"⁸. Johannes Jørgensens opgør med denne verden begyndte i realiteten allerede i den tidlige pubertetstid ved fordybelsen i onkel Jørgens righoldige bibliotek med studier i bl.a. Longfellows Gyldne Legende og Goethes Faust. Det var litteratur, som åbnede en verden for ham, som aldrig skulle lukkes igen. En verden så langt fra det stille borgermiljø til de store tanker ude i verden.

Tegningen er en fortidsvision dateret 1892, som han i 1926 sidder i Assisi og filosoferer over. På det tidspunkt arbejdede han med besvær med at skrive syvende bind af *Mit Livs Legende (Guds Kværn)*.

Det indeholdt kontroversielle sider af hans stormfulde forhold til hustruen, som han gang på gang måtte omskrive, inden forlaget ville udgive det. Kontrasten til tegningens idyl kunne næsten ikke blive større, men han havde alligevel haft god tid til at gøre sig sine tanker. På trods af hans ofte

rastløse omflakken rundt om i Europa, hvor han ofte kunne føle sig rod-og hjemløs, er der med andre ord ikke lagt en længsel efter en stille præstegårdsidyl ind i tegningen – snarere tvært imod.

---

⁸ MLL, bd. 1, s. 109

Lidt statistik: Besøgstallet i Johannes Jørgensens Hus i Svendborg har vist en stigende tendens. Bortset fra 2016 med den megen opmærksomhed omkring Jørgensen i forbindelse med hans 150 års dag, som talte godt med, så er besøgstallet steget for hvert år, hvor det i 2017 var på 532.

**Generalforsamling lørdag den 3. november.
Indkaldelse og dagsorden vedlagt dette blad.**

BILLEDER FRA ÅRETS SOMMERMØDE.

Året sommermøde i Møstings Hus på Frederiksberg blev afviklet for et næsten fuldt hus.

Billedet øverst tv. Viser f.v. Henrik Wivel, Stig Holsting, Martin Bergsøe og Jakob Vejslev.

Billedet øverst th.: Martin Bergsøe, der talte om Johannes Jørgensens religiøsitet, som menneske og som forfatter.

Billedet nederst th.: Komponisten Jakob

Vejslev mellem barytonen David Kragh Danving og pianisten Michael Bønsdorf, der fremførte Jakob Vejslevs sange til tekster af Johannes Jørgensen.

Billedet nederst tv.: Henrik Wivel fortalte om det netop afsluttede arbejde med en tekstkritisk og kommenteret udgave af *Mit Livs Legende*, som han har arbejdet på i godt 2 år sammen med Elise luul på Det Danske Sprog og Litteraturselskab.

